

MEVLÂNÂ KABÛLÎ [1438-1478] VE
DÎVÂN'INDAKİ TÜRKÇE ŞİİRLERİ

*Hakan TAŞ**

ÖZET

Hayatı hakkında fazla bilgi bulunmayan Kabûlî'nin doğum yeri bilinmemektedir. Bir müddet Şirvan'da kalmış, muhtemelen II. Mehmed Han'ın âlim ve şairlere değer vermesi sebebiyle Osmanlı ülkesine gelmiştir. Kabûlî daha sonra saraya ulaşmanın yolunu bulmuş ve ilk kasidesini sununca II. Mehmed Han'ın takdirini kazanarak maiyet erkânı arasına dâhil olmuştur; ancak geçimsiz bir tabiata sahip olması sebebiyle altı yedi yıl içerisinde padişahın çevresinden uzaklaştırılmıştır. Divan'ının tek yazması Süleymaniye Ktp. Ayasofya Kit. 3958'te kayıtlıdır. Bu eserin, İ. H. Ertaylan tarafından tıpkıbasımı yayımlanmıştır. Bu makalede Kabûlî'nin Farsça Divan'ı içerisinde bulunan iki kaside on bir gazelden ibaret Türkçe şiirleri gün yüzüne çıkarılmış, bunların çevirisi yapılmış ve şairin edebî kişiliği üzerinde durulmuştur.

Anahtar Kelimeler

Mevlânâ Kabûlî, Divan'ındaki Türkçe Şiirleri, II. Mehmed Han dönemi.

Kabûlî'nin, bir şiirinde *Dîvân*'ını II. Mehmed Han [1451-1481]'a takdim etmek üzere 880 [=1475] yılında topladığını ve bu tarihte otuz dokuz yaşında bulunduğunu söylemesinden yola çıkarak 841 [=1438]'de doğduğunu söylemek mümkündür.

Güdeşte sâl 'ömrem sî vü nüḥ bûd

Serem ez-medḥ-i şeh ber-çerḥ mî-sûd¹ (Kabûlî: *Dîvân*: 177^b)

* Dr., Marmara Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü / hakanibrahim@hotmail.com

¹ Ömrümden otuz dokuz yıl geçti; padişahın övgüsüyle başım göklere erdi.

Hayatı hakkındaki bilgiler, kendi eseriyle, yakın arkadaşı Hâmidî-i ‘Acem [ö. 1485]’in padişaha sunduğu *Dīvān*’ında² bulunan her beytin birinci mısrasının ilk harflerinden “Kabûlî” adının oluştuğu bir muvaşşah ve ölümüne düşürülmüş bir tarih kıtası ile sınırlıdır.

Tārîḫ-i Vefât-ı Kabûlî
Şod Kabûlî be-sûy-ı dâr-ı beḳâ
“Hem-demeş ḥûr u melek [û]ḫ³ sâḳî bād”
Âmed ez-ba’d-i vefâteş tārîḫ
Devlet-i şâh-ı zamân bâḳî bād 883⁴

Buna göre Kabûlî’nin 883 [=1478]’te öldüğü anlaşılmaktadır.

Kabûlî’nin doğum yeri hakkında her hangi bir kayıt yoktur. Şîrvânşâh Ferruḫ Yesâr [1462-1501]’a yazdığı kasidelerden bir süre Şîrvan’da kaldığı anlaşılmaktadır. Bu sürenin ne kadar olduğunu kestirmek güçtür. Şîrvan’dan o kadar övgü ile söz ettiği hâlde, ne sebeple ayrıldığı bilinmediği gibi, ne zaman ayrıldığı da bilinmemektedir. Muhtemelen II. Mehmed Han’ın âlim ve şairlere değer vermesi sebebiyle Osmanlı ülkesine gelmiştir.⁵

Önce Amasya’ya uğrayıp Şehzade Bayezid [1481-1512]’e sunduğu Farsça iki kasideyle birlikte bir imtihanda gösterdiği başarıdan dolayı şehzadenin iltifat ve ihsanlarına mazhar olmuştur. Bir kasidesinde, kendisinin sıradan bir kişi olmadığını, “ehl-i meanî” tarafından yetiştirildiğini, kaside ve gazelde Zâhîr-i Fâryâbîlerin [1156?-1202], Husrev-i Dehlevîlerin [1253-1325] ruhlarından manevî yardım aldığını ve şehzadeden gerekli ilgiyi gördüğü takdirde kendisinin de onlar gibi büyük şair olacağını söyleyip bütün tahsilinin edebî sahada ve özellikle şiire yönelik bulunduğunu

² Hâmidî’nin Türkçe şiirleri yayımlanmıştır. İsmail Ünver, “Hâmidî’nin Türkçe Şiirleri”, *Türkoloji Dergisi*, VI/1, Ankara 1974, s. 197-233.

³ Vāv harfi yazmada unutulmuştur. Kimi tarihlerin çözümünün *tarih* lafzından önce aranması gerektiğini belirterek tarihi çözümleyen Prof. Dr. İsmail Yakıt’a teşekkür ederim.

⁴ Kabûlî’nin ölüm tarihi: Kabûlî sonsuzluk yurduna doğru gitti; huriler, melek ve sâki onun arkadaşı olsun. Ölümünden sonra tarih geldi, zamanın Şah Devleti bakî olsun. (Prof. İ[smail] H[ikmet] Ertaylan [1889-1967], *Küllîyyât-ı Dīvân-ı Mevlânâ Hâmidî*, İstanbul 1949, Millî Eğitim Basımevi, s. 340.).

⁵ Prof. İ[smail] H[ikmet] Ertaylan [1889-1967], *Küllîyyât-ı Dīvân-ı Kabûlî*, İstanbul 1948, s. 11-12.

ifade eder. Kabûlî, daha sonra saraya ulaşmanın yolunu bulmuş ve ilk kasidesini sununca II. Mehmed Han'ın takdirini kazanarak maiyet erkânı arasına dâhil olmuştur. Ancak kendisini çekemeyen vezirlerin olduğunu ve padişahın meclislerinde sık sık görülmesiyle huzura çıkmasını hoş karşılamayanların bulunduğunu belirtmesi, itibarının azaldığını göstermektedir. Nitekim altı yedi yıl içerisinde padişahın çevresinden uzaklaştırılmıştır. Bunun sebebi muhtemelen geçimsiz bir tabiata sahip olmasıdır. *Dîvân*'ında birçok kimseye sataştığı, vaktiyle Şiraz sarayında birlikte bulunduğu Huseyn Vâ'iz-i Kâşifî [ö. 1504-5]'yi bile hicvettiği göz önünde tutulursa Fatih ve çevresindekilerin onun bu tinetini beğenmedikleri düşünülebilir.⁶

Ertaylan'ın verdiği bilgiye göre, hayatının sonu çok elemli, aç, muhtaç, hasta ve sefil bir hâlde geçmiştir.⁷ Hayattan hiçbir beklentisi olmadığını söylemesine karşın, öbür yandan sultana ve devlet ricaline sunduğu kasidelerde yeniden hünkâr meclisine girmenin yollarını aramıştır. Nitekim kendisinin gerçek hayat hikâyesi olan *Dîvân*'ını düzenleyip 880 [=1475]'de II. Mehmed Han'a sunmuştur; ancak bu da fayda vermemiştir. Hâmidî'nin ifadelerinden anlaşıldığına göre yoksulluk içerisinde ölmüştür.⁸ Nahcuvânî, yerini belirtmeden onun İstanbul'da gömülü olduğunu kaydetmektedir.⁹

Kabûlî'nin çalışmaya konu olan eseri, Ğiyât-ı İsfahânî adlı bir hattata tertip ettirdiği talikle yazılmış *Külliyyât-ı Dîvân-ı Mevlânâ Kabûlî*'dir. Eserin bizzat şair tarafından II. Mehmed Han adına düzenlenmiş olan yazması Süleymaniye Kütüphanesi Ayasofya Kitaplığı 3958'de kayıtlı olup İsmail Hikmet Ertaylan tarafından bir tanıtma yazısıyla birlikte tıpkıbasım hâlinde yayımlanmıştır.¹⁰ Esas itibarıyla Farsça şiirlerden meydana gelen altı bölümlük külliyyatın birinci bölümünde münacat, naat vb. şiir-

⁶ İsa Kayaalp, "Kabûlî", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul 2001, XXIV, 43.

⁷ Ertaylan, *a.g.e.*, s. 19.

⁸ Kayaalp, *a.g.m.*, s. 43.

⁹ Hâc Hüseyin Nahcuvânî, "Nüfûd-ı Zebân u Edebiyyât-ı Fârisî der Türkiye, Devr-i Âl-i 'Otmân", *Neşriyye-i Dânişkede-i Edebiyyât-ı Tebriz*, Tebriz 1341, sy. 14, s. 50.

¹⁰ Prof. İ[sma]l H[ikmet] Ertaylan [1889-1967], *Külliyyât-ı Dîvân-ı Kabûlî*, İstanbul 1948, Millî Eğitim Basımevi, İ. Ü. Edebiyat Fakültesi yayınlarından: Seri: 3-Sayı: 1.

ler; ikinci bölümünde kasideler yer almaktadır. Bu kasidelerden ikisi Türkçedir. Üçüncü bölümünde çoklukla hezeller, bunun yanı sıra birkaç kıta ve tarih; dördüncü bölümünde divân-ı gazeliyyât ve rubaîler yer almaktadır. Beşinci bölüm, “Gazeliyyât-ı Türki” adını taşımaktadır ve burada on bir gazel mevcuttur. Altıncı ve son bölümü ise, II. Mehmed Han’ın övgüsüyle ilgili şiirler teşkil etmektedir.¹¹

Şabûlî’nin sınırlı şiirleri üzerinden edebî kişiliği hakkında birtakım yargılara varmak her ne kadar güç ise de, kimi dikkatleri burada sıralamak istiyorum: Osmanlı şairleri çoklukla geleneğin çizdiği sınırların dışına çıkmamışlardır. Şabûlî’nin de -İran’dan gelmiş olmakla birlikte- kendi şiirini anlatırken bu çerçevenin içinde kaldığı görülmektedir. Şabûlî, son üç gazelinin makta beyitlerinde şairlik bakımından kendisini övmüş ve bunu yaparken de kullandığı ibarelerle sanatı hakkında ipuçları vermiştir.

Tahrîr éder şîfât-ı lebûñi ŞABÛLÎ kim
Kilkinden éy nigâr-ı şeker-leb şeker çıkar (G. 10/5)

“Ey şeker dudaklı güzel! Kaleminden şeker damlayan Şabûlî, senin dudağının biçimini çiziyor.” biçiminde günümüzün Türkçesine aktarılabilecek beyitte, klasik Türk şiirinde kullanılan *şeker çiğnemek* “hoşa gidecek biçimde imalı söz söylemek”¹² deyiminin de yardımıyla, Şabûlî’nin şiirinin hoş olduğu ve seçtiği sözcükleri de bir şeyi ima edecek biçimde kullandığı düşünülebilir.

ŞABÛLÎ ‘ârîzuñı vaşf éder meger éy mâh
Ki nazmı rûşen ü rengîn ü tâze vü terdür (G. 11/5)

“Ey ay yüzlü! Şabûlî senin yanağını anlatıyor olmalı, ki sözleri berak, mecazlı, süslü ve yenidir.” biçiminde günümüzün Türkçesine aktarılabilecek beyitte, *rengîn* “mecazlı; süslü”¹³ sözcüğünden anlaşıldığına göre şiirinin süslü ve mecazlarla dolu olduğu söylenebilir.

¹¹ Neclâ Çobanlı, *XV. Yüzyıl Şairlerinden Hamidi ve Kabulinin Türkçe Şiirleri*, [İstanbul] 1950. İstanbul Üniversitesi Merkez Ktp. T. 1935. sy. İstanbul Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Ktp. T. 353. sy.

¹² M. Ali Tanyeri, *Örnekleriyle Divan Şiirinde Deyimler*, Ankara 1999, s. 227, Akçağ Yayınları / 265 Sözlük / 10.

¹³ *rengîn*: allegorical, figurative, metaphorical; elegant, flowery. Steingass, *A Comprehensive Persian-English Dictionary*, London 1892, s. 589^b.

Klasik edebiyatta her beytin bir anlam bütünlüğü vardır. Beytin anlamı kendi içinde tamamlanır; ancak çok az görülmekle birlikte bu kuralın dışına çıkıldığı da olmuştur. Böyle, bir şiir parçasının içinde anlamı kendi içinde tamamlanmayan alttaki beyitlere de geçen beyitlerin her birine ‘başka bir beyte bağlı olan beyit’ anlamında *beyt-i merhûn* adı verilir.¹⁴ Kabûlî’de (K. 1/37-38, K. 2/27-28, G. 2/1-2) beyitlerinde çeviride de görüleceği üzere anlam, ancak ikinci beyitte tamamlanabilmiştir.

Kabûlî Şem‘î [ö. 1530]¹⁵, Fuzûlî [ö. 1556]¹⁶, Bâkî [ö. 1600]¹⁷ gibi kimi divan şairlerinde de görüldüğü üzere, bir yerde mahlasını cinaslı bir biçimde kullanmıştır (G. 4/6). Bunun yanı sıra şairin *irsâl-i me‘l* sanatını ağırlıklı olarak kullandığı görülmektedir (K. 2/7, G. 1/2, G. 1/4, G. 3/5, G. 6/4).

Kabûlî’nin kullandığı deyimler: *tîğ çek-* (K. 1/1), *oda yan-* (K. 1/22), *tâc-ı ser ét-* (K. 1/30), *el aç-* (K. 1/36), *hûn-ı ciger yut-* (K. 2/16), *el ur-* (G. 1/2), *kanına gir-* (G. 2/4), *ara yér* (G. 2/4), *kan dök-* (G. 6/3), *kan ét-* (G. 6/3), *ayağa şal-* (G. 10/2), *yüz sür-* (G. 10/4).

Kabûlî, Ahmed Paşa [ö. 1497]’nın yetmiş beyitlik *Güneş Kasidesine*¹⁸ aynı redif ve ölçüde otuz sekiz beyitlik nazire yazmıştır. Kendisi bunu “cevap” olarak adlandırmaktadır. İki şiirin bütününe bakıldığında kaside sahiplerinin *güneş* hakkında farklı hayaller geliştirmiş olmakla birlikte az da olsa birbirine yakın benzer hayaller geliştirdikleri görülmektedir. Benzer hayaller şu biçimde sıralanabilir:

¹⁴ ‘Alî Şiyr-i Nevâyî [1441-1501], *Mîzânü’l-Evzân*, [Hazırlayan:] Prof. Dr. Kemal Eraslan, Ankara 1993, s. 172. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları: 568 Ali Şir Nevâyî Külliyyatı: 14.

¹⁵ Şem‘î, *Dîvân*, [Hazırlayan:] Murat Ali Karavelioğlu, *On Altıncı Yüzyıl Şairlerinden Prizrenli Şem‘î Divanı’nın Edisyon Kritiği ve İncelenmesi*, İstanbul 2005, G. 98/7, G. 183/5. T.C. Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı Doktora Tezi.

¹⁶ Fuzûlî, *Dîvân*, Metni baskıya hazırlayanlar: Prof. Kenan Akyüz-Süheyl Beken-Doç. Dr. Sedit Yüksel-Dr. Müjgan Cunbur, *Fuzûlî Divanı*, Ankara 1990, K. 10/38, s. 50 Akçağ Yayınları Genel Yayın No: 51 Türk Klasikleri / Divanlar: 5.

¹⁷ Bâkî, *Dîvân*, [Hazırlayan:] Dr. Sabahattin Küçük, *Bâkî Divanı*, Ankara 1994, G. 525/5, G. 533/5, 23. matla. Atatürk, Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları: 601.

¹⁸ Bk. Doç. Dr. Ahmet Atilla Şentürk, *Ahmed Paşa’nın Güneş Kasidesi Üzerine Düşünceler*, İstanbul 1994, XII+[II]+97 s., Enderun Yayınları: 38.

*Sākī-i bezmi ele cām-ı muraşsa‘ alıcağ
Görünür ol cām-ı zerde kemterin cevher güneş
(K. 1/12)*

*Sākī-i bezmün ele cām alduğınca dér hıred
Yā güneş sāğardadır yā gezdürür sāğar güneş
(Ahmed Paşa: Dīvān: K. 20/25)*

*Himmetün iksir-i hālîş étse ben hāki n'ola
Terbiyetle sengi kân içre éder cevher güneş
(K. 1/34)*

*Kıfl açup dürc-i zebercedden cevāhir dökdi kim
Hāk küncin¹⁹ eyleye gencine-i cevher güneş
(Ahmed Paşa: Dīvān: K. 20/3)*

*Tā bu fırûze şabakdan kūh u şahrā dāmenin
Toldura yāķūt-ı aşferle şehir yek-ser güneş
(K. 1/37)*

*Mesned-i sultān-ı şubhı oldı serir-i āsmān
Şaçdı pırûze şabaklardan zer ü gevher güneş
(Ahmed Paşa: Dīvān: K. 20/2)*

Aynı zamanda yedinci gazel Şeyhî [ö. 1431]'nin bir gazeline naziredir.²⁰

Qabülî'nin şiirlerinde aruzun birinci ve ikinci dairesinden yedi çeşit vezin kullanılmıştır. Bunlardan sıklık bakımından ilk sırayı *remel* bahrinin aldığı görülmektedir. *Remel-i mütemmen-i mahdûf* (*Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün* K. 1, G. 2, G. 9), *Remel-i mütemmen-i mahbûn-ı mahdûf* (*Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilün* G. 1, G. 5), *Hezec-i müseddes-i mahdûf* (*Mefā'ilün Mefā'ilün Fe'ülün* K. 2, G. 6), *Muzâri-i mütemmen-i ahreb* (*Mef'ülü Fā'ilātün Mef'ülü Fā'ilātün* G. 3, G. 4) *Muzâri-i mütemmen-i ahreb-i mekfûf-ı mahdûf* (*Mef'ülü Fā'ilātü Mefā'ilü Fā'ilün* G. 7, G. 10), *Hezec-i mütemmen-i salim* (*Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün* G. 8), *Müctet-i mütemmen-i mahbûn-ı mahdûf* (*Mefā'ilün Fe'ilātün Mefā'ilün Fe'ilün* G. 11).

¹⁹ *künc*: Dīvān'da genc. bk. Şentürk, a.g.e., s. 7.

²⁰ Şeyhî, *Dīvān*, Metni Baskıya Hazırlayanlar: Doç. Dr. Mustafa İsen-Doç. Dr. Cemâl Kurnaz, *Şeyhî Divanı*, Ankara 1990, 200. gazel. Akçağ Yayınları Genel Yayın No: 51 Türk Klasikleri / Divanlar: 2.

Bu çalışma, *Külliyyât-ı Dîvân-ı Mevlânâ Kabûlî* adlı eserde bulunan Türkçe şiirleri içermektedir.²¹ Kimi mecmualarda²² Kabûlî mahlasının geçtiği şiirler tespit edilmiş; ancak bu şiirlerin Mevlânâ Kabûlî'ye ait olup olmadıkları şimdilik belirsizliğini koruduğu için, ihtiyaten bu çalışmaya dâhil edilmemiştir.

Metinde şiirlerin geçtiği yerleri belirten sayılardan ilki İsmail Hikmet Ertaylan'daki sayfa numaralarını, ikincisi ise yazmanın yaprak numaralarını göstermektedir.

²¹ Prof. Dr. Günay Kut, şairin ikinci bir *Dîvân*'ını tespit etmiş, buradaki üç kaside ve altı gazeli de bilahare yayımlayacağını belirtmiştir. Günay Kut, "Kabûlî'nin İlk Divanındaki Türkçe Şiirler", Yazmalara adanmış bir ömür *Nimet Bayraktar'a Armağan*, İstanbul 2006, Türk Kütüphaneciler Derneği İstanbul Şubesi Yayınları, No: 30, s. 102-120. [2005 Ağustos 15-2007 Şubat 15 tarihleri arasında araştırma için Paris'te bulundum. Paris'e gitmeden önce bu makalemi *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi*'ne yayımlanması için teslim ettim. Makalenin sıraya alınması, hakeme gönderilmesi vb. birtakım sebeplerle yayımlanması bugünlere kaldı, bu arada Kut'un yukarıda adı geçen çalışmasını yayımladığını gördüm. Metnin çevirisinin olması ve yeni okuma önerilerinin bulunmasından dolayı da makaleyi yayımlamağı uygun buldum. Nitekim Kut'un *Mustafa İsen'e Armağan* kitabındaki "*İlâhî Divanı*"ndaki Türkçe Gazeller" adlı makaledeki şiirler daha önce Prof. Dr. Cemal Kurnaz tarafından yayımlanmıştı. Günay Kut, "*İlâhî Divanı*"ndaki Türkçe Gazeller", Edebiyat ve Dil Yazıları *Mustafa İsen'e Armağan*, Editörler Ayşenur Külahlıoğlu İslam-Süer Eker, Ankara 2007, s. 279-283; Cemal Kurnaz, "Ahmed İlâhî'nin Türkçe Şiirleri", *İLAM Araştırma Dergisi*, I/1, İstanbul 1996 (Ocak-Haziran), s. 153-172. Buna benzer çalışmalardan kimileri: Enfel Doğan-Feryal Korkmaz, "Rûmî'nin Şîrîn ü Şîrûye'si (İnceleme-Metin-Sözlük)", *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, İstanbul 2004, XXXI, 53-174; Dr. Bilal Aktan, *Rûmî: Şîrîn ü Pervîz'i*, Ankara 2007. Öncü Kitap. Çağatay sahasından bir örnek: Gönül Alpay, "XV. Yüzyılın İlk Yarısında Yazılmış Bir Münâzara: Sazlar Münâzarası", *Araştırma* 1972, Ankara 1976, X, 99-132; András J. E. Bodrogligeti, "A Masterpiece of Central Asian Turkic Satire: Aḥmadî's *A Contest of String Instruments*", *UAJb*, 1987, sy. 59, s. 55-88; Kemal Eraslan, "Ahmedî Münazara (Telli sazlar atışması)", *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, İstanbul 1986, XXIV-XXV, 129-204].

²² *Mecmû'a*: Bibliothèque Nationale de France Supplément Turc 388, 23^b; Bibliothèque Nationale de France Supplément Turc 1409, 151^a, Pervâne Beg, *Mecmû'a-i Neẓā'ir*, Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Bağdad Kitaplığı 406, 200^b, Süleymaniye Ktp. Halet Efendi İlâve 244; Süleymaniye Ktp. Fatih Kit. 4077; Süleymaniye Ktp. Fatih Kit. 4078; Süleymaniye Ktp. Fatih Kit. 3849; Hacı Selim Ağa Ktp. Hüdayi Efendi Kit. 1319; Edirne Selimiye Ktp. Ahmed Badi Efendi Kit. 651.

1

**İn Kaşida-i Türkî-râ dar-Cavâb-i Aḥmad Paşa
ba-İşârat-i Ḥazrat-i Saltanat-panâhî Gofta şud**

Fā'ilâtün Fā'ilâtün Fā'ilâtün Fā'ilün
Remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -

- 105 [53^b] 1. 'Azm-i feth édüp seher çün çekdi tîğ-ı zer güneş
Aldı taht-ı sîm-sîmâyı şeh-i ḥâver güneş
2. Ceyş-i zulmet münhezim oldu sipâh-ı nûrdan
'Âlemi étdi münevver nûr-ıla enver güneş
3. Taht-ı gerdün üzre nîkû baht-ıla sultân olup
Sâḥat-i âfâka tutdı nûrdan çâder güneş
- 106 [54^a] 4. Doğduğı-dem fer-ile oldu yedi iklimi şâh
Ṭâli' in gör kim ne hoş doğmuş nîkû-aḥter güneş
5. Güyyâ deyr-i Mesîḥâdur çahârom çarḥ kim
Anda zeyn ü zîb[i]çün kandil-i zer aşar güneş
6. Meh sipâh-ı encümi her şâm cem' eyler velî
Tîğ-ıla her şubḥ ceyşin târmâr eyler güneş
7. Sancağ-ı sultân-ı 'âlem-gîrdür kim dâyimâ
Ṭâli' olduğca vérür eyyâma nûr u fer güneş

1

**Bu Türkçe kaside, saltanat sahibi padişaha işaret
eden Ahmed Paşaya cevap olarak yazıldı.**

1. Güneş, seher vakti fethe çıkıp altın kılıcı çekti. Doğunun padişahı güneş, ak yüzlü tahtı aldı.
2. Karanlığın askerleri aydınlığın atlılarına yenildi. Parlak güneş, âlemi ışıyla aydınlattı.
3. Güneş, gök tahtına iyi bahtla kurulup ufukların avlusuna nurdan bir çadır kurdu.
4. Doğar doğmaz debdebeyle yedi iklimi padişah oldu. İyi yıldızlı güneşin talihine bak ki, ne güzel doğdu.
5. Güneş, sanki İsa'nın manastırı olan dördüncü gökte donanma bezeme için altın kandil asmış.
6. Ay, yıldızlar ordusunu her akşam toplar; ancak güneş her sabah kılıçla ayın ordusunu darmadağın eder.
7. Âlemi elinde tutan sultanın sancağı güneş, hep doğdukça günlere aydınlık verir.

8. Biñ şerefle taht-ı sîmîn üzre her kim görse dér
Şehryār-i Rūmdur géymiş kabā-yı zer güneş
9. Zıll-i Hāk Sulţān Meħmedd āsmān-saltanat
Kim olupdur bende-i fermānına çāker güneş
10. Ol şehensāhī ki uşurlāb-ı ‘adlinden anuñ
İstivādan bir yaña meyl étmege kōrkar güneş
11. Āsmāna ger düşerse ‘aks-i māh-ı rāyeti
‘Aks-i māh-ı rāyetinden ola her aħter güneş
12. Sākī-i bezmi ele cām-ı muraşşa‘ alıcak
Görinür ol cām-ı zerde kemterin cevher güneş
13. Dergehinde bendeveş ‘izz ü şeref bulmağ-ıçün
Hāk-i pāyını éder her şubh-dem efser güneş
14. Çarh-ı aħzār kılzüm-i kādri durur kim dāyimā
Anda ser-gerdān olupdur bulmaz mağber güneş
15. Ġāyet-i ‘izz ü ‘alādan baħr-i kādri fülkine
Çarh-ı atlas bādbān olup durur lenger güneş
16. Āstānına gelüp gerdeni çenber eyleyüp
Ġālibā ister k’ola bezminde bāzīger güneş

-
8. Güneşi, bin bir şerefle gümüş tahtının üstünde görenler, altın hilat giymiş, Anadolu’nun padişahıdır, der.
 9. Güneş, Allah’ın gölgesi, gök saltanatlı Mehmed Han’ın emir kuluna hizmetçi olmuştur.
 10. O öyle bir sultan ki, güneş, onun adalet terazisinin dengesinden bir yana sapmağa korkar.
 11. Bayrağındaki ayın gölgesi göğe düşerse bayrağındaki ayın yansımından bütün yıldızlar güneş olur.
 12. Meclisindeki saki, taş kakmalı kadehi ele alınca güneş altın kadehte küçücük bir mücevher görünür.
 13. Güneş, köle gibi kapında yücelik ve şeref bulmak için ayağının tozunu her sabah vakti taç edinir.
 14. Masmavi gökyüzü, onun yüksek değerinin okyanusudur; güneş orada duracak yer bulamadan sürekli dönüp dolaşır durur.
 15. İzzet ve yüceliğin sınırından kıymet denizinin gemisine, atlas göğü yelken, güneş demir olmuştur.
 16. Güneş, galiba eşğine gelip boyun bükerek meclisinde dönmek istiyor.

17. Şāhid-i bezmin göricek rakşda biñ devk-ile
Zühreves gördüm okur bu matla‘ ı ez-ber güneş

Matla‘-i Duvvum*

18. Éy mübārek tal‘ atuña bende meh çāker güneş
V’ey ser-i kūyuñ gedāsı husrev-i hāver güneş
19. Nev-‘ arūs-ı hüsnuñe öykünmek ister her seher
Kim tutup āyine-i çarhı éder zīver güneş
20. Māh ruhsāruña éy meh ‘ āşık-ı ruḥ-zerd olup
Gösterür nıl-i felekden şekl-i nılüfer güneş
- 107 [54^b] 21. Naḥl-i қaddūñ mīvesidür éy melek-sīmā kamer
Gülşen-i hüsnuñ gülidür éy perī-peyker güneş
22. Şem‘ -i ruhsāruñ görüp pervāne olmışdur meger
Kim ḥarāretten tutuşmışdur oda yanar güneş
23. Āsmān-ı hüsne gerçi éy melek sen māhsın
Saltanat çarḥındadur sultān-ı dīn-per[ver] güneş
24. Şehryār-i milk ü millet pādşāh-ı dād u dīn
K’āstānında olupdur bende-i aḥḫar güneş

17. Güneş, meclisindeki güzelin bin zevk ile raksettiğini görünce Zühre gibi bu matlayı ezbere okuyor.

*** İkinci Matla**

18. Ey mübarek yüzüne ayın köle, güneşin hizmetçi olduğu kişi! Doğunun sultanı olan güneş, senin sokağının başındaki dilencidir.
husrev-i: Yazmada husrev ü.
19. Güneş, senin güzelliğinin yeni gelinine benzemek istediğinden her sabah gök aynasını tutup süslenir.
20. Ey ay gibi güzel! Güneş, senin ay gibi yüzüne, yüzü solgun (sararmış) bir âşık olup uğursuzluk göğünden nilüfer çiçeği gösterir (nilüfer gibi görünür).
21. Ey melek yüzlü! Ay, boy fidanının meyvesidir. Ey peri yüzlü! Güneş de senin güzellik gülşeninin gülüdür.
22. Güneş, senin yanağının mumunu görüp pervane kesilmiştir, sanki harareten tutuşmuş, oda yanmıştır.
23. Ey melek! Gerçi sen güzellik göğüne aysın, saltanat göğünde dini kollayan sultan da güneştir.
24. (O padişah), eşiğinde güneşin en hakir bir köle olduğu, ülkenin ve milletin sultanı adalet ve dinin padişahıdır.

25. Éy Ferīdūn-fer-i İskender-der-i Cemşiyd-gāh
K'oldı gerd-i ceyşūñūñ her derresi enver güneş
26. Sensin ol kim micmere-gerdān-ı ıaır-ı ıadrūñe
Āsmān micmer olupdur aııer-i micmer güneş
27. Sensin ol kim nāme-i baıtuña tuıra urmaga
Çīñi-i gerdūn içinde oldu ģall-i zer güneş
28. Taııt u tācuñı muraşsa' étmek-içün dāyimā
Kān içinde lā-cerem oldu güher-perver güneş
29. Ħancereni ģaşmuñūñ her laıza ıat' étmek diler
Kim çeker her gün ģılāf-ı çarıdan ģancer güneş
30. Dergehūñde olmaıı-içün bende-i zerrīn-külāh
Ħāk-i pāyuñı éder her şubı tāc-ı ser güneş
31. Çūñ Meıhemmed devridür ıaşd-ı ģazā édüp müdām
Tıı çekmiş kim dōke ģūn-ı Benī Aşfer güneş

-
25. Ey Feridun şanlı, İskender kapılı, Cemşit çağlı! Askerinin (ayağının) tozunun her zerresi, parlak bir güneş oldu.
 26. Sen, değer köşküne micmer dolaştırmak için gökyüzünün micmer, güneşin de micmer koru olduğu kişinin.
 27. Sen, talihinin fermanına tuğra çekmek için güneşin gök kasesi içinde altın eriticisi olduğu kişinin.
 28. Güneş, senin tahtını tacını hep süslemek için maden ocağında şüphesiz elmas üreten oldu.
 29. Güneş, her an senin düşmanının hançeresini kesmek istediğinden her gün gök kılıfından hançer çeker.
 30. Güneş, kapıda altın üsküflü köle olmak için her sabah ayağının tozunu baş tacı eder.
 31. Güneş, madem Mehmed'in devridir, hep akıncılık edip Sarıoğullarının kanını dökmek için kılıç çekiyor.

Bu hadisi İbn Hınbal [780-855], *Musnad* [=Dayandırılmış], Bayrūt 1389/1969'da 'Āş oılu 'Amr oılu 'Abdullāh *rh*'tan; çeşitli rivayet yollarını ve bu konudaki rivayetleri toplayan İbnu 'l-Katır [1301-1373], *Kitābu 'n-Nihāyati 'l-Fitani va 'l-Malāıim* [=Son Kargaşalıklar ve Karışıklıklar Kitabı], 2. c. [Yayınlayan:] Tāhā M. Zaynı, [Yersiz] 1967, Faşluⁿ fı ta' dādi 'l-āyāt va 'l-aşrāt, 49. s'da nakletmişlerdir.

Daıaltu 'alā rasūli 'llāhi şallā 'llāhu 'alayhi va sallama va huva yatavażżau vuzūaⁿ makīnaⁿ fa rafā'a ra'sahu fa nażara ilayya fa kıla: situⁿ fı-kum ayyatu-hā 'l-ummatu: mavtu nabıyyi-kum kıla: fa-ka-anna mā intaza'a kılbı min makāni-hi va kıla rasūlu 'llāhi şallā 'llāhu 'alayhi va sallama: vāııidatuⁿ, kıla: va yaşızu al-mālu fı-kum ģattā anna 'r-racula la yu'tā 'l-aşratu ālāfiⁿ fa yazıllu yaşıatu-hā kıla rasūlu 'llāhi şallā 'llāhu 'alayhi va sallama: ālāıııⁿ arba'un kıla: va mavtuⁿ ka kıvşı 'l-ıanımi kıla rasūli

'llāhi şallā 'llāhu 'alayhi va sallama: hudnatuⁿ takūnu bayna-kum va bayna banī 'l-aşfari fa yacma'ūna la-kum tis'ata aşhuriⁿ va ka қадари ҳамли 'l-mar'ati ḥumma yakūnūna avlā bi 'l-ğadri min-kum қāla rasūli 'llāhi şallā 'llāhu 'alayhi va sallama: ḥamsuⁿ қāla: va fathu madīnatiⁿ қāla rasūli 'llāhi şallā 'llāhu 'alayhi va sallama: sittuⁿ: қultu yā rasūla 'llāhi: ayyu madīnatiⁿ? қāla: қошаңtiniyyatu.

[=Allah'ın elçisinin Allah ona selât ile selâm etsin katına girdiğimde o temkin abdesti almadaydı. Başını kaldırıp bana baktı da, “Ey ümmet, sizi altı iş bekliyor: Peygamberinizin ölmesi, dedi. (Anlatan) sanki yüreğim yerinden kopar gibi oldu, dedi. Allah'ın elçisi Allah ona selât ile selâm etsin birinci dedi. [Baytulmakdis'in -kutlu ev- açılması ya da Arap'tan girmediği bir ev kalmayacak fitne, dedi. Allah'ın elçisi Allah ona selât ile selâm etsin ikinci dedi.] Adamın birine on bin lira verildiğinde küçümseyip azımsayacak denli içinizde malın artması, dedi. Allah'ın elçisi Allah ona selât ile selâm etsin üçüncü dedi. Koyun kıran gibi ölüm gelmesi, dedi. Allah'ın elçisi Allah ona selât ile selâm etsin dördüncü, dedi. Sizinle Sarioğulları arasında bir barış baş gösterip dokuz ay ya da bir kadının gebeliği boyunca size katılmaları, sonra sizden ayrılmağa başlamaları, dedi. Allah'ın elçisi Allah ona selât ile selâm etsin beşinci, dedi. Bir şehrin açılması, dedi. Allah'ın elçisi Allah ona selât ile selâm etsin altıncı, dedi. Ey Allah'ın elçisi hangi şehir, dedim. Kostantiniyye, dedi.

rivayetini almıştır. Aynı rivayetin al-Buḥārī [809-869], *al-Cāmi'u 'ş-Şaḥīḥ*'te *Manā-ḳib*'de sözü geçen Mâlik oğlu 'Avf *rh*'tan rivayeti vardır.

sami'tu 'avfa 'bna mālikiⁿ raḳiya 'llāhu 'anhu қāla: ataytu rasūla 'llāhi şallā 'llāhu 'alayhi va sallama fī ḡazvati tabūka va huva fī ḳubbatı adama fa қāla: a'dudu sittaⁿ bayna yadayi 's-sā'ati: mavtī ḥumma fathu bayti 'l-maқdisi ḥumma mavtātuⁿ ya 'ḥudukum ka-ḳu'āsi 'l-ḡanami ḥumma istifāzatu 'l-māli hattā yu'tā 'r-raculu miatu dīnāriⁿ fa-yazillu sāḥitaⁿ ḥumma fitnatuⁿ lā yubḳā baytuⁿ mina 'l-'arabi illā duḥilat-hu ḥumma hudnatuⁿ takūnu bayna-kum va bayna banī 'l-aşfari fa yaḡdurūna fa-ya'tūnakum taḥta samānīna rāyatiⁿ taḥta kulli rāyataⁿ inā 'aşara alfaⁿ.

[=Mâlikoğlu 'Avf'tan Allah ondan razı olsun işittim, dedi ki: Tebûk akınında (630) kendisi Âdam tepesindeyken Allah'ın elçisinin Allah ona selât ile selâm etsin yanına vardım. Şöyle dedi: Önünde şu altı konuyu sayıyorum: Benim ölümüm, sonra Baytulmakdis'in -kutlu ev- açılması, sonra koyun kıran gibi ölümlerin size gelmesi, sonra bir kişiye yüz lira verildiğinde küçümseyip azımsayacak denli malın artması, sonra Araplardan hiçbir evi bırakmamacasına girecek bir fitne, sonra sizinle Sarioğulları arasında olacak bir barış, sizden ayrılacaklar, her bir sancak altında on iki bin asker bulunan seksen sancak altında [dokuz yüz altmış bin askerle] size karşı gelirler.]

Bu hadisi al-Buḥārī [809-869], *al-Cāmi'u 'ş-Şaḥīḥ*, 58. Kitābu 'l-cizyati va 'l-muvāda'ati ma'a ahlī 'd-dimmati va 'l-ḡarbi, 15. Bābu mā yuḥziru mina 'l-ğadri..., 18. h. (Mütercim: Sofuoğlu, VII, 2967. b.) vermiştir. İbn Māca [824-886], *Sunan*, 36. Kitābu 'l-fitan, 25. Bābu aşrāti 's-sā'a, 4042. h. (Çeviren: Hatipoğlu, X, 273. s.) Abū Dāūd [817-888], *Sunan*, 31. Kitābu 'l-malāḥim, 3. Bābu fī amārati 'l-malāḥim (Terceme: Koçaşlı, V, 102. s.) Cabal oğlu Mu'āz *rh*'tan rivayet etmişlerdir.

Mâlik oğlu 'Avf *rh*'tan rivayet edilen bir hadiste hattā yaḳtulūna banī aşfar denilmiştir. Banū 'l-aşfar: İshāḳ 'alayhi 's-salām oğlu Ya'sû oğlu Rum oğlu Safr'ın çocukları olan Rum melikleridir. Söylentiye göre geçmişte Habeş kavminden bir taife

32. Tañ degül devründe ger mehdî-i dîn derse saña
Çûn elünde gördi tığ-ı Hayder-i şaf-der güneş
33. Pādşāhā derre gibi bende-i ser-geşte-y-i
Medhūñüz rāhında çûn olmuş durur reh-ber güneş
34. Himmetüñ iksîr-i hālîş étse ben hāki n'ola
Terbiyetle sengi kân içre éder cevher güneş
35. Türkîde gerçi KABŪLÎ gibi idüm a'cemî
Medh-i sulţānda beni ét-di zebān-âver güneş
36. Vaşf-ı dātuñda çü kâşır gördi ben üftāde-y-i
El açup hatm-i kelām édüp du'ā ister güneş

kendileri ile savaşıp yenmişler ülkelerini ele geçirip çocuklarını tutsak etmişler, onlardan doğan çocuklar kara ile ak arasında doğup sarı benizli olduklarından bu adla adlandırılmışlardır. Geçmişte Nasara toptan Rum idi. Frenk ve benzeri Nasara taifeleri sonradan dallandılar, hatta saadet zamanına değin Şam toprakları, Mısır ve Rum ellerinde idi ve saadet zamanında bütün Nasara'nın padişahı olan Rum kayserinin taht yeri Şam idi, adı Hirakl idi. Hazretten 'aẓîmu 'r-rûm [=Rum'un büyüğü] sanıyla kendisine mektup gönderildi ve Yermûk akınında bu akınımız Sarioğulları üzredir çok tedarik gerektir' diye buyurdular. En son, kabulere göre Sarioğulları Moskov, İngiliz, Fransa ve benzerinin içinde bulunduğu Rum taifesi olduğu kesin olup bir topluluğa özgü değildir. al-Fîrûzâbâdî [1329-1413], *al-Ukÿânüs...*, İstanbul 1268 [=1852], I, s. 938. Ayrıca banû 'l-aşfar tamlaması için bk. İbnu 'l-Kaţîr [1301-1373], *K. an-Nihāya...*, III, s. 37.

Başka örnekler:

Şaru haţ kim yüzi üzre dil-berüñ 'asker çeker

Leşkerin Rûm üstine gūyā Benî Aşfer çeker (Sürürî Çelebi: *Mecmū'a-i Neẓā'ir*: 198^b)

Der-Ḥaḳḳ-ı Mezbur

Rîş-i zerd ü ruh-ı aşferle görüñ Etmekci

Kendi renginde 'aceb bulmadı mı dāmādı

'Ākıbet devlet-i İslāmı yıkarsa bu yıkar

Kendi Deccāl ü Benî Aşfer olur evlādı (Nef'î: *Sihām-ı Kazā*: Millet Ktp. Ali Emiri Kit. Manzum 1028, s. 31).

32. Güneş, sana, döneminde dinin mehdisi derse şaşılmaz; çünkü saf yaran Haydar'ın (Hz. Ali'nin) kılıcını senin elinde gördü.
33. Ey padişah! Güneş zerre gibi başıboş dolanan köleye övgünüz yolunda kılavuz olmuştur.
34. Himmetin, ben toprağı halis iksir etse ne olur? Güneş, terbiyeyle maden ocağındaki taşı cevher eder.
35. Gerçi Türkçede Kabulî gibi tecrübesizdim. Güneş, sultanın övgüsünde beni güzel şiir söyleyen yaptı.
36. Güneş zatının övgüsünde ben âcizi kusurlu gördü. Sözü bitirip el açıp hep dua ister.

37. Tâ bu fîrûze şabâkdan kûh u şahrâ dâmenin
Toldura yâkût-ı aşferle seher yek-ser güneş
38. Manzarından nev-‘arûs-ı bahtuña saçsun müdâm
Her şehergâhî mübârek-bâd-içün gevher güneş

2.

**În Kaşîda-râ dar-Yak-şab dar-
Cavâb-i Mavlânâ ‘Aşkî Gûyad**

Mefâ‘îlün Mefâ‘îlün Fe‘ûlün
Hezec . - - - / . - - - / . - -

- 108 [55^a] 1. Dehânuñ ger degülse çeşme-i cân
Nedendür k’anda olur âb-ı hayvân
2. Dédüm leble zebânın oynadurken
Bu hâtemdür ol engüşt-i Süleymân
3. Ruḥ u zülfüñ göricek oldu zâhir
Ki olmışdur qarîn küfr-ile îmân
4. Gözümde ‘aks-i la‘lûñ oldu peydâ
‘Aceb mi éy şanem deryâda mercân
5. Gönüldendür ki çeşmüm oldu deryâ
Belî evvel tenûrdan kopdı tûfân

37-38. Güneş, bu gök tabaktan çöl ve dağın eteğini, her seher yeni baştan sarı yakutla doldurduğu müddetçe, bahtının yeni gelinine, bakışından her sabah kutlama için hep cevher saçsın.

2

**Bu kasideyi bir gece Mevlâna AŞKÎ’ye
cevap olarak söylemiştir.**

1. Ağzın, can çesmesi değilse onda neden bengisu oluyor.
2. Dudağıyla dilini oynatırken, “Bu yüzüktür, o da Süleyman’ın parmağıdır.” dedim.
hâtemdür: Yazmada hâtem durur.
3. Yüz ve saçını görünce küfür ile imanın (birbirine) yaklaştığı ortaya çıktı.
4. A güzel! Gözümde *la’le* benzeyen dudağının aksi görüldü, denizde mercan olmasına şaşılır mı?
5. Gözyaşının deniz gibi olması (kaynaması) gönüldendir. Evet önce tandırdan tufan koptu.

6. Beni éy meh yakardı âteş-i âh
Teraḥḥum étmese ger çeşm-i giryân
7. Sirişkünden şafâ-yı ḥaṭṭuñ artar
Ki sebze ḥûb olur yağduğça bârân
8. Yaḡîn bildüm Ḥalîlûñ mu‘ cizini
Ruḥuñ üzre çü gördüm ḥaṭṭ-ı reyḥân
9. Teṭâvüle ser-i zülfüñ nigārâ
Neden gönlümi étmişdür perîşân
10. Ki cem‘ iyyet vérüpdür ‘adli-y-ile
Cihâna şâh-ı ġâzî ḥân bin ḥân
11. Muġîṭu ‘d-dîn mu‘în-i milk ü millet
Sipîhr-salṭanat-ı sulṭân-ı devrân
12. Cihânban-ı zamân Sulṭân Meḥemmed
‘Alî-sîret biḥîn-i Âl-i ‘Oṭmân
13. Kader-kudret şehensâh-ı cüvân-baḡt
Ki ḥükmine kaḏadur bende-fermân
14. Kef-i dür-pâşinuñ vaşfın eşidüp
Şadefde dürri gizler baḥr-i ‘Ummân
15. ‘Aṭâ-yı ṭab‘ -ı râdından yakındur
Ki zerden ḥâlî ola maḥzen [ü] kân

6. A ay yüzlü! Ağlayan göz acımasaydı beni ah ateşi yakardı.

7. Nasıl yağmur yağdıkça yeşillik güzel oluyorsa gözyaşımdan da ayva tüylerinin güzelliği artar.

8. Yanağın üzere hattireyanı reyhan filizleri (ayva tüyleri / reyhanî yazı) gördüğüm için dost (İbrahim)un mucizesini tam bildim.

9. Ey güzel! Saçının teli zulmetmek için gönlümü neden perişan etti.

10. Han oğlu han gazi padişah, adaleti ile cihana bir çekidüzen vermiştir.

11. Dinin yardımcısı milletin ve ülkenin destekçisi, gök saltanatlı zamanın sultanı.

12. Zamanın hükümdarı Sultan Mehmed Han. Ali ahlaklı, Osmanogullarının en iyisi.

13. Kader kudretli talihli padişahlar padişahı, kaza hükmünün emir eridir.

14. Okyanus, cömertliğinin vasfını iştince, sedefte inci gizler.

15. Onun hikmet sahibi yaratılışının bağışlarıyla, maden ve hazinenin altından boşalması yakındır.

16. Görüp bevvāb-ı bāğ-ı dil-küşāsın
Yudar hūn-ı ciger cennetde Rıdvān
17. Hezārān pāyedür қаşr-ı refī‘i
Eñ evvel pāyesidür saḥ-ı Keyvān
18. Elā éy k’āftāb-ı devletüñden
Kemīne derredür hırşıyd-i rahşān
- 109 [55^b] 19. Oқur medhūñ meh ü hūr çeşmek-ile
Meger kim pīr olupdur çarḥ-ı gerdān
20. Ḥamā’il dāldür Cevzāda kim çarḥ
Yemīn édüp senüñle étđi peymān
21. ‘Adüv ḥārā olursa çāresi yok
K’édüpdür nāvekūñ elmāsı peykān
22. Kılıcuñ ejder-i heycā degülse
Demi her dem nedendür āteş-efşān
23. ‘Aşā-yı Mūsevī rumḥuñ degülse
Neden şehḥār-ı küfre oldı tu‘bān
24. Ḥudāvendā şehā ‘ālem-penāhā
ḲABŪLİdür saña kemter tenā-ḥ^Vān
25. Nebīnūñ bendesi Tāzī çoğ-ıdı
Velīkin Pārisī biriydi Selmān

16. (Cennet kapıcısı) Rıdvān, onun gönül açan bahçesinin kapıcılarını görünce cennette ciğer kanı yutar (kıskançlıktan çatlar).

17. Onun yüce köşkü binlerce kattan oluşur. İlk katı Zühal’in mekânıdır.

18. Şimdi bilmiş ol ki, senin devletinin güneşinin yanında, parlak güneş âciz bir zerredir.

19. Ayla güneş gözlük ile senin methini okur, anlaşılan dönüp duran gökyüzü yaşanmıştır.

20. Göğün yemin ederek seninle akitleştiğine İkizler burcundaki muska delildir.

21. Senin okun elması temren ettiğinden düşman, mermer (gibi sert) olsa da kurtuluşu yok.

22. Kılıcın savaş ejderhası değilse nefesi niçin her zaman ateş saçmada.

23. Mızrağın Musa’nın asası değilse neden küfrün büyücülerine yılan kesildi.

24. Efendim, padişahım, âlemi koruyanı! Kabulî, senin âciz övgücündür.

25. Nebinin bağlısı çok Arap vardı; ancak Selman İranlı birisiydi.

Nebīnūñ: Yazmada Nebiyyüñ.

26. Hādīti bunda ḥatm étdüm du‘āda
Ki maḫrūn-ı icābet éde Sübhān
27. Hemīşe tā leb-i la‘li nigāruñ
Vére her ‘āşık-ı dil-ḥastaya cān
Leb-i ma‘şūk-ı devletden alup kām
Cihānda kāmran ol éy cihānbān

352 [177^b]**Gazeliyāt-ı Türkī****1**

Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün
Remel . . - - / . . - - / . . - - / . . -

1. Nisbet étdüm ruḥ-ı zībāña meh-i çār-dehi
Gün gibi rüşen olursa n’ola vech-i şebahi
2. Dil ser-i zülfüne el urduğı’çü[n] aşma anı
Defter-i cürme yazılmaz çü delünüñ günehi
3. Hāne-i dilde ciger kanı-la taşvīr éderem
Şanem-i cāma münakkaş büt-i zerrīn-külehi
4. Ruḥı şeh ḥattı sipehdür gidicek ḥüb olur ol
Gerçi beglik édemez şāh gidicek sipehi

26. Duadaki sözü burada bitirdim. Sübhan kabule lâyük kılsın.

27-28. Ey cihan şahı! Sevgilinin dudağı sürekli her hasta gönüllü âşığa can verdikçe mutluluk sevgilisinin dudağından kām alıp cihanda murat sür.

1

1. Ayın on dördünü senin süslü yanağına benzettim. Benzeme yönü gün gibi ortada olursa ne olur?
2. Gönül, saçının ucuna dokunduğu için onu asma; zira delinin suçu suç defterine yazılmaz.
ruḥi‘a ‘l-kalamu ‘an talātatiⁿ ‘ani ‘l-macnūni ‘l-mağlūbi ‘alā ‘aqli-hi ḥattā yabra‘a
[=Üçünden kalem kalkar gelinceye dek aklına yenik deliden...] Abū Ḥanīfe, [699-767], *Musnad* [=Dayandırılmış], Terceme: Muhammed Selim Köse, İstanbul 1993, 306 s. Emin Yayınları: 2. Değişiklikle: 283. s. 489/5. sy.
3. Kadeh putuna işlenmiş altın üsküflü güzeli, gönül evinde ciger kanıyla resmedeyim.
4. Yanağı şah, ayva tüyleri askerdir, o (ayva tüyleri) gidince güzel olur. Şah, askeri gidince beylik yapamaz ama.
ḥüb: Yazmada ḥ^vāb.

5. Saña reşk étse KABŪLİ n'ola her nā-maḳbūl
İltifāt étme gözet sen naẓar-ı pādşehi

2

ve-eyẓaⁿ-le-hu

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

Remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -

1. Dil-bere āyīne[ye] bakmaḳlık āyīn olmasa
Kendünüñ hüsniñi görüp anda ḥod-bīn olmasa
2. Bāḡbān-ı hüsni bezme gelmez idi tuḥfesi
İki şeftālū-y-ile bir sīb-i sīmīn olmasa
3. Raḥm éderdi ol meh-i Leylī-şıfat Mecnūnına
Fitne-y-i taḥrīk éden zencīr-i miskīn olmasa
4. Ben raḳīb-i kāfīrūññ girmez-idüm ḳanına
Dostum ger ara yerde ḡayret-i dīn olmasa
5. Éy KABŪLİ her denīden kim éderdi seni fark
Pādşehden sen ḳula iḥsān u taḥsīn olmasa

-
5. A Kabulî! Her değersiz seni kısıksansa, buna şaşılır mı? Aldırma, sen hakanın bakışını kolla.

2

Yine onun

1. Güzele, aynaya bakması âdet olmasa kendisinin güzelliğini görüp orada kendisini beğenmese.
2. Armağanı, iki şeftaliyle bir gümüş gibi beyaz elması olmasa güzellik bağcısı meclise gelmezdi.
3. Bozgunculuğu başlatan misk kokulu zincire benzeye saç olmasa o Leyla kılıklı sevgili Mecnun'a acırdı.
4. Dostum, ara yerde din çekişmesi olmasa ben senin kâfir gözetecinin kanına girmezdim.
5. Ey Kabulî! Hakandan sen kula iyilik ve bağış olmasa seni kim her alçaktan ayrı tutardı?

3

ve-eyzaⁿ-le-hu

Meḡ'ülü Fā'ilātün Meḡ'ülü Fā'ilātün
Muḡāri' - - . / - . - - / - - . / - . - -

1. Zülfüñ hümāsı bir kez ben ḡake şalsa sāye
Sāyem véreydi her dem fer sāye-i hümāya
2. Kaşuñ berāt-ı ḡusne cān olmaḡa nişāndur
Kim eylemez iḡā' at tuḡra-yı pādşāya
3. Ağladuḡumca örter zülfiyle gül yüzini
Ol sünbül-i perişān bārānı oldu aya
4. 'Āşıkıların kani-la ḡınnālamış elini
Ġālib budur kim ol meh kaşd eylemiş ḡazāya
- 353 [178^a] 5. Zıll-i şeh-i cihānda Ḥusrevsün éy KABŪLĪ
Zıll-i hümāyı dérler beglik vérür gedāya

4

ve-eyzaⁿ-le-hu

Meḡ'ülü Fā'ilātün Meḡ'ülü Fā'ilātün
Muḡāri' - - . / - . - - / - - . / - . - -

1. Taḡrır édeli ol meh āyāt-ı ḡusnin aya
Ḥurşiyd bende oldu ol şāh-ı meh-liḡāya

3

1. Kākülünün umayı bir kez ben mütevazıya gölge etseydi gölgem, her an umayın gölgesine parlaklık (süs) verirdi.
2. Kaşın, güzellik yarlıḡına can olmaḡa damgadır. Padişahın tuḡrasına kim baş eğmez.
3. Ben ağladıkça kākülülle gül yüzünü örtmekte, o daḡınık sümbül, aya yağmurluk olmakta.
4. Elini, sevenlerin kaniyla kınalamış, olsa olsa o ay gibi sevgili, akına çıkmıştır.
ḡazāya: Yazmada 'azāya.
5. Ey Kabulî! Yeryüzü hanının gölgesinde Ḥusrev'sin. "Umay gölgesi yoksula beylik verir." denilmekte.
vérür: Yazmada *durur*.

4

1. O ay, güzelliḡinin belgilerini aya yazalı, o ay yüzlü hana, güneş kul oldu.

2. Ol serv seyr éderken yüz nāz-ıla şanevber
Gösternesün çimende bālāsın ol belāya
3. Āyīne-i ruḥuṇda cān şūretin çü gördüm
Teşbīh étdüm anı cām-ı cihān-nümāya
4. Çūn sāye-i kādūni gördüm çimende dédüm
Yā Rab ki néce olur rūḥ-ı revānda sāye
5. Şundum öpem rikābın dédi çeküp ‘ inānı
Bildüm yakīn ki cerdūr maqşūd bī-nevāya
6. Şāhuñ kabūli-y-idi maqşūdum éy KABŪLĪ
Maqşūda çūn érişdüm şükr éderem Ḥudāya

5

ve-cyzaⁿ-le-hu

Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün
Remel . . - - / . . - - / . . - - / . . -

1. Muşhaf-ı hüsnde ḥaṭṭı durur i‘ rāb gibi
Sākin-i Rūm durur beñleri A‘ rāb gibi
2. Dün gece ‘ayş-ı nihān étmiş-idüm ol meh-ile
Bugün ol vāqı‘ a-y-ı yād éderem ḥ‘āb gibi
3. Āh kim cūşa gelüp baḥr-i sirişk āhumdan
Tenümi ğarķ édiser keştī-i gird-āb gibi

-
2. O servi yüz naz ile dolaşırken çam fıstığı ağacı boyunu çimende o afete göstermesin.
 3. Yanağının aynasında can resmini görünce onu dünyayı gösteren kadehe benzettim.
 4. Boyunun gölgesini çimende görünce “Ey Rabbim, akıp giden ruhta gölge nasıl olur?” dedim.
 5. Üzengisini öpmek istedim. Dizgini çekip “Şunu tam bildim, nasipsize maksat dilenmektir.” dedi.
 6. Ey Kabulî! Maksadım hanın kabulüydü, maksada eriştim, Allaha şükürler olsun.

5

1. Güzellik kitabında ayva tüyleri hareke gibidir. Kara benleri Anadoluda oturan Araplar gibidir.
hüsnde: Yazmada hüsünde.
2. Dün gece o ay ile gizlice yiyip içmiştim, bugün o hâdiseyi hayal meyal hatırlıyorum.
3. Yazık ki, gözyaşı selim ahımdan coşup su burgacının gemisi gibi bedenimi büsbütün batıracak.

4. Çimen-i hüsnini şıvarmağ-ıçün çeşmümle
Döndürür rûd-ı sirişküm beni dol-âb gibi
5. Eksük olmaz gözümüñ yaşı yüzümden bir dem
Ğalibâ étdi maħabbet zere sîm-âb gibi
6. Âb-ı ‘arızda dili avlamağa mähîveş
Halka-i zülfî hamin eyledi kullâb gibi
7. Ey KABÜLÎ saña çûn oldı Mehemmed memdûh
Sen dahı cân vér anuñ yolına aşhâb [gibi]

6

ve-cyzaⁿ-le-hu

Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Fe‘ülün
Hezec . - - - / . - - - / . - -

1. Leb-i la‘lün degüldür ger Mesîhâ
Neden her dem éder emvâtı ihyâ
2. Bihişt ol bezmdür kim ola sâķî
Nigâr-ı sîm-sâķ-ı mäh-sîmâ
- 354 [178^b] 3. Gözümden dökdi kan ğavġâ-yı çeşmüñ
‘Aceb mi kan édicek mest-i ğavġâ
4. Gönül mihr-i ruġuñı cânda gizler
Ki ğavġâlar olur genc olsa peydâ

-
4. Güzelliġinin çimenliġini gözümle sulamak için gözyaşı ırmaġım beni dolap gibi döndürüyor.
 5. Gözyaşı, yüzümden bir an eksik olmaz, galiba civa altına meyletti gibi.
yaşı: Yazmada yaşımlı.
 6. Yanak suyunda gönlü balık gibi avlamak için eğri zülfünün halkasını olta gibi yaptı.
 7. Ey Kabulî! Sana Muhammed övülmüş olunca sen de onun yoluna sahabeler gibi can ver.

6

1. Al dudaġın İsa deġilse neden her an ölüleri diriltiyor öyleyse?
2. Cennet, sakisinin ak baldırlı ay yüzlü güzel olduġu bir meclistir.
3. Kavgacı gözün gözümden kan döktü, kavga sarhoşu kan dökünce şaşılır mı?
4. Hani hazine ortaya çıkınca kavga olur ya, (bu yüzden) gönül, yanaġının aşkını içinde saklıyor.

5. KABÜLÎ şeh saña étدی maḥabbet
Ne ğam ‘ âlem olursa cümle a‘ dâ

7•

ve-eyzaⁿ-le-hu

Mef‘ûlû Fâ‘ilâtü Mefâ‘ilü Fâ‘ilün
Muzâri‘ - - . / - . - . / . - - . / - . -

1. Açsa yüzinden ol meh-i tâbân külâleyi
Mihr-i ruḥı yaḳar gül-i siyr-âb u lâleyi
2. Gül-gün éder şafâ-yı ruḥuñ sâkiyâ meyi
Yâḳût-ı nâb éder leb-i la‘ lûñ piyâleyi
3. Gül ‘ ârızuñdan ol ki ma‘ ânî beyân éder
Evrâḳ-ı yâsemîne yazar ol risâleyi
4. Müşkîn saçuñ kemend-ile şayd étدی éy kamer
Şahrâ-yı sebz-i çarḥda müşkîn ğazâleyi
5. Ḥaddi çü aldı mülk-i dili vech-i ḥüsn-ile
Ḥattı yazar şahîfe-i mâha ḳabâleyi
6. Deryâ-yı nûra ğarḳ ola rûḥı KABÜLÎnûñ
Açsa yüzinden ol meh-i tâbân külâleyi

5. A Kabulî! Padişah sana sevgi gösterdi, âlem hepten düşman olsa gam değil.

7

* Pervâne Beg, *Mecmû‘a-i Neẓâ‘ir*, Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Bağdad Kitaplığı 406. 477^b-478^a Nazîre-i Ḳabûlî.

1. O parlak ay, yüzünden saç kıvrımını açsa yanağının güneşi taze gülü ve lâleyi yakar.
2. Ey sakî! Yüzünün safası şarabı kırmızılaştırır, kızıl dudağın kadehi saf yakuta döndürür.
3. Gül yanağından anlamlar çıkaran kimse, o mektubu yaseminin yapraklarına yazar.
4. Ey ay! Misk kokulu saçın, gök yeşilliğinin sahrasında misk ahusunu kementle avladı.
5. Yanağı, güzellikle gönül yurdunu alınca ayva tüyleri ayın yüzüne alındı varakasını yazar.

Bu beyit nazire mecmuasında yok.

6. O parlak ay, yüzünden kâkülünü açsın da Kabulî’nin ruhu nur denizine batsın.

8

ve-eyzaⁿ-le-hu

Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün

Hezec . - - - / . - - - / . - - - / . - - -

1. Hıyāl-i la' l-i cān-baḥşuñ belā-yı zülfi dāfi' dūr
Belī sevdāya ēy dil-ber şarāb-ı nāb nāfi' dūr
2. Ṭaleb étdükçe vaşluñı beni ḥ'ār étme luṭf eyle
'Azizüm ḥ'ār olur her yerde gerçi ol ki ṭāmi' dūr
3. Görenler çin-i zülfünden 'idāruñ pertevin ēy meh
Şanurlar perde-i şebden şu' ā'-ı mihr lāmi' dūr
4. Meded kılmasa ger ṭāli' cemālin görmege yārūñ
Ne dermān eyleyem yā Rab ne kılam kār-ı ṭāli' dūr
5. KĀBŪLİ şāhid ü şem' ü şarābı terk éder dērseñ
Anuñ ḥaḳḳında ēy zāhid ḥadīṭuñ gayr-i vāḳi' dūr

9

ve-eyzaⁿ-le-hu

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

Remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -

1. Göncaveş her dem nigārā göñlümi ḥūn eyleme
Bezm-i devrānda şarābum eşk-i gül-gün eyleme

8

1. Ey güzel! Can veren dudağını düşünmek, saçtan gelecek belâyı giderir; tabii, sevdaya (kara öde) su katılmamış şarap iyi gelir.
2. Kutlum! Gerçi aç gözlü her yerde yerilse de sana kavuşmağı istedikçe beni küçümseme, lütfet.
3. Ey ay yüzlü! Saçının kıvrımından yanağının parlamasını görenler, gecenin örtüsünden güneş ışığı sızıyor sanır.
4. Ey Rabbim! Talih, sevgilinin yüzünü görmeğe yardımcı olmasa ne tedbir alayım da yapayım, talihin işidir.
5. Ey zahit! Kabulü güzeli, mumu ve şarabı terk eder dersen onun hakkındaki bu sözün gerçekleşmez.

9

1. Ey güzel! Gonca gibi gönlümü, her an kan etme. Devran meclisinde içkimi gül renkli gözyaşı etme.

2. Hasta oldu hecrden cânım şifāya çāre ét
Sen Mesîhāsın tabîbüm terk-i kânûn eyleme
- 355 [179^a] 3. Dāl édersin zülfüñi her dem cefā vü cev̄r için
Éy elif-quad bārî gamdan kâmetüm nûn eyleme
4. Tāb vérme dem be-dem zencîr gibi zülfüñe
Éy büt-i Leylîveşüm ‘uşşâkı mecnûn eyleme
5. Ta‘n étme cevher-i nazm-ı KÂBÜLîye rakîb
Bed-gühersin sen şikest-i dürr-i meknûn eyleme

10

ve-cyzaⁿ-le-hu

Mef‘ûlü Fā‘ilâtü Mefā‘ilü Fā‘ilün
Muzâri‘ - - . / - . . / . - - . / - . -

1. Çûn hargehinden ol şanem-i sîm-ber çıkar
Güyâ ki evc-i burc-ı şerefden kâmer çıkar
2. Tıfl-ı sirişki ayağa şalsam yeri durur
K’ol bî-edeb hayâlünü néçün başar çıkar
3. La‘lün hayâli dilde mekân eyledi müdām
Çeşmümden ol hayâl-ile yâkût-ı ter çıkar
4. Hâk-i rehüñe yüz sürüp ol-deñlü ağladum
K’ol hâkden kıyâmete dek sîm ü zer çıkar

2. A Tabibim! Sen Mesih’sin canım ayrılıktan bitkin düştü, iyileştirmek için ilâç yap, bu kanundan cayma.
3. Ey elif boylu! Her zaman sıkıntı ve eziyet için saçını bükersin, hiç olmazsa gamdan boyumu nun etme.
4. Ey Leylâ gibi güzelim! Her zaman zincir gibi saçına kıvrım verme, sevenleri mecnun etme.
5. A rakip! Kabulî’nin nazım incisine lâf atma, sen kötü insansın, mahfazalı parlak inciye kırma.

10

1. Otağından o gümüş göğüslü put çıkınca şeref burcunun tepesinden ay çıktı sanırsın.
2. Gözyaşı çocuğunu ayağa salsam yeridir, o edepsiz niçin senin hayalini çiğneyip de çıkıyor.
3. Dudağının hayali gönülde sürekli yer tuttu. O hayal ile gözümde taze yakut çıkıyor.
4. Yolunun toprağına yüz sürüp o kadar çok ağladım ki, o topraktan kıyamete dek gümüş ve altın çıkar.

5. Taḥrīr éder şıfât-ı lebüñi ḲABŪLÎ kim
Kilkinden éy nigâr-ı şeker-leb şeker çıkar

11

ve-eyzaⁿ-le-hu

Mefā'ilün Fe'ilâtün Mefā'ilün Fe'ilün
Müctet. - - / . . - - / . . - / . . -

1. Lebün ḥalāveti-le éy nigâr şekkerdür
Dişün leṭāfeti-le ābdār gevherdür
2. Rikābın öpmek için çün 'inānını tutdum
Dédi yüri bilürem kaşd-ı bî-nevā cerdür
3. Meger ki mühr-i Süleymān durur leb-i la'lüñ
Ki ins ü cin kamu ol ḥāteme musaḥḥardur
4. Tağıtma dilleri tā ḥüsn milkini alasun
Ki mülk alan şeh için éy nigâr leşkerdür
5. ḲABŪLÎ 'arızuñı vaşf éder meger éy mäh
Ki nazmı rüşen ü rengin ü taze vü terdür

5. Ey şeker dudaklı güzel! Kaleminden şeker damlayan Kabulî, senin dudağının biçimini çiziyor.

11

1. Ey güzel! Dudağın, tatlılığıyla şekerdir, dişin, inceliğiyle parlak incidir.
2. Üzengisini öpmek için dizginini tutunca “Yürü git, nasipsizin amacı dilenmektir.” dedi.
3. Mademki kızıl dudağın Süleyman’ın mührüdür. İnsan cin herkes o mührün emrinde dir.
4. Ey sevgili! Sultan için ülke alan askerdir, esirleri güzellik yurdunu alıncaya değin dağıtma.
5. Ey ay yüzlü! Kabulî senin yanağını anlatıyor olmalı, ki sözleri berrak, mecazlı, süslü ve yenidir.

“ MAWLANA QABULÎ AND TURKISH POEMS IN HIS DÎVAN”

Abstract

There is no enough information about Qabuli's life. His birth place is still unknown. He stayed in Shirwan for a while and entered the Ottoman dominions, possibly due to Mehmed II's interest on scientiests and poets. He succeeded in reaching the Sultan's court and presented his first poem (kasida) to Mehmed the Conqueror. Having been appreciated by the Sultan he became one of his constant companions. But after six or seven years he incurred Sultan's displeasure and sent away. A unique copy of one of his divans registired in Süleymaniye Library, Ayasofya nr. 3958. The manuscript was published in facsimile by İsmail H. Ertaylan. This article will examine Qabuli's literary personality and translate his two kasidas and eleven ghazals in Turkish.

Keywords

Mawlana Qabuli, his Turkish poems, the period of Mehmed the Conqueror.